

Brydestuan i Åkarp.

Åkarps brydestua 1985.

Strax intill vägen mellan Södra Mellby och Sankt Olof ligger häradets stora brydestua kvar i sitt ursprungliga skick. Brydestuan lär vara uppförd under 1700-talet. Torkrummet (kölnan) är helt av sten. Linets väg från sådd till vävning var lång. Sådd, ogrärensning, ryckning, rötning, torkning, bråkning, skäkting, häckling, spinning och vävning. Enligt föreningens uppfattning är det den enda bevarade brydestuan i Simrishamns kommun.

Fruktodlare Hilding Magnusson upplät 1972 till Albo Härads Hembygdsförening den på Åkarp 4:2 i Södra Mellby församling uppförda brydestuan med erforderlig mark. Avsikten är att den skall bevaras såsom ett kulturminnesmärke över den tidsepok, då byggnaden utgjorde ett nödvändigt och nyttigt föremål i självhushållet på landsbygden. En större reparation gjordes 1979, då taket blev omlagt. Västra takhalvan nylagd under 2015.

Bild tagen 2015-03-02.

Bild 2015-03-02 visar tydligt torkrummet eller kölnan. 2015-03-30.

LINBEREDNING:

Ur August Ehrenbergs bok: Allmogen i Albo Härad under 1880-talet. (Utgiven 1945).

Sedan var det tid att rycka upp linet, som då var moget. Under sommardagarna hade det stått i blåaste blått, som en böljande sjö, då en vindkåre drog fram över linäkern, "hörallanned". (Hörallanned eller hörallycka är en åkerlapp med lin). Nu var fältet gulbrunt, och fröhusen voro tunga av frön. Lin såddes alltid på samma lugna och skyddade plats vid medio av maj, eller när hägen blommade, och eklövet kunde dölja en duva. Fröna buros i en ask med vänstra handen, medan man med den höra tog en nypa frö, som försiktigt och noggrant ströddes över myllan. Det ansågs lagom sått, när man med en fuktad tumme kunde hämta upp cirka sex å åtta frön. Att så lin var ett tidsödande och påfrestande arbete, helst som linäkern var ganska stor. Arbetet gjorde det kännbart i ryggen. Vid varje tur över åkern sattes ett märke för nästa tur. Linet ansågs moget, när det bastade, d.v.s då tågorna voro så utbildade, att man kunde dra dem från stjälken. Då rycktes det opp - ryskades - undan för undan och samlades med en handfull i varje viska (viska= handfång), samt lades på marken med sex viskor i sicksack på varandra, vilka sammanbundos med tråd till en kärve. När allt linet var upprycktt, sattes kärvarna i travar för torkning. Sedan fördes de hem till ena logen, där det repades genom en hörrika - långa spikar nedslagna med visst avstånd från varandra i en plank. Fröna tillvaratogs noga, när de sedan under vintern tröskades. Förutom till utsäde, användes linfrö, kokat till omslag för svullnader m.m, samt som välling till korna vid vissa tillfällen. Efter rensningen utbreddes linstjälkarna på en backslutning eller på rågstubben för rötning, (rötning är en förruttelseprocess) där de fingo ligga i tre å fyra veckor, varvid regnväder underlättade rötningen.

Färdigrötat, och sedan lufttorkat, sammanbands linet med råghalmsband till kärvar och forslades hem. Där fick det ligga tills potatis och rotfrukter upptagits, då det kördes till brydestuan. Denna låg vid fäladen, ett stycke söder om byn, och var samfällid egendom. Den var byggd av gråsten, till hälften nedgrävd i en backe, och bestod av två rum, bråkrummet och torkan. Eldstaden, galten, eldades från bråkrummet, men värmen gick in i torkrummet under uppspikade spjälor, på vilka linet utbreddes. Torkningen ombesörjdes av en "hörakvinga", kunnig i detta viktiga arbete. Som hjälpare och sällskap hade hon en yngre kvinna. Kvällen innan brytningen skulle försiggå, forslades linet till brydestuan, där det utbreddes på spjälorna, varefter eldningen började. Den pågick ända till morgonen, då linstjälkarna voro så torra, att de knastrade vid tryckningen mellan fingrarna. Vid bråkningen, som utfördes av ett tjugotal män och kvinnor, anlätades byteshjälp under samma förhållande som vid

torvupptagning o.s.v. Det gällde alltid att få hjälp utan pengar. Alla samlades vid niotiden med sina bråkar. Två och två arbetade tillsammans, i regel en manlig och en kvinnlig, de senare fingo därvid "välja make", den man önskade arbeta tillsammans med. Männerna kallades brydare eller krasare och kvinnofolken sammanbrydesor. Till var och en krasare överlämnade hörakvingan en bunt lin av en kärves storlek, vilken denne delade i två viglor. Krasaren bråkade nu undan för undan sådana viglor, och överlämnade dem efter hand till sin medhjälperska som finbråkade dem.

Vid tolvtiden kom husmodern ditkörande med middagsmaten, s.k "torr mad", smörgåsar, sylta, korb, brännvin och öl, samt färsk kokt ål, som var en obligatorisk rätt vid linbrytningen. Efter middagen togs en timmes vila från det ansträngande dunkandet. Sedan pågick arbetet tills vid fyratiden, då linet var slutbråkat. Under tiden hade hörakvingan hunnit stoppa ner viglorna i säckar. En skjuts kom och hämtade säckar, bråkar och hörakvingan, när arbetet var slut. Var och en gick därefter hem till sitt och gjorde sig fin. Vid sjutiden skulle alla samlas till det efterlängtdade brydegillet, varvid hörakvingan var den viktigaste gästen. Efter gillesmåltiden kom spelmannen fram med sin fiol, och alla skyndade sig ut till logen, där dansen skulle försiggå den kvällen. Dansen pågick till midnatt, då husmodern bjöd "nattamad", lagad mat med en kött eller fiskrätt. Härefter började åter dansen och fortsatte ett par timmar, då det till avsked serverades kaffe, kakor och gök.

Dagen efter linbrytningen kommo kvinnofolken att "skätta" linet, bärande med sig skäkftot och skäkteträ. Den förra var en på en hög fot vilande klyka, vari linet hölls under skäktningen. Denna försiggick på en loge. Det av linet, som skäktades bort, kallades "skättefall" och blånor, vilket hopsamlades för sig själv, bands i buntar och senare spans till garn, som användes till grövre vävnader, "skättefallsklär". Skäkteträet var, som förut nämnts, vackert arbetat, snidat eller målat med pingstliljor och tulpaner. Det var ofta en fästmanspresent, och ägarinnan var alltid aktsam om sådant. Ofta nämndes hon inte använda sitt vackra skäkteträ, utan beställde ett annat enklare för arbetet. Det omgavs alltid av romantik. Med skäktningen var dock linet inte färdigt att spinnas, häcklingen återstod. En häckla bestod av ett bräde, på vilket ett antal ungefär fyra tum långa ståtaggar voro inslagna med ett kort mellanrum. Det liknade en väldig stålborste. Genom dessa taggar drogs linet, kammades. Ju fler gånger, desto finare blev det. Efter häcklingen vreds det ihop till nockor, som sedan förvarades på ett väl skyddat ställe. Det var då vitgult i färgen och glänsande som silke. Fram på vintern togs det fram för att spinnas. Spinnrockarna snurrade då varje ledig stund. Aldrig arbetade folk så länge om kvällarna som vid spinningen.

Medan kvinnofolken spann, sutto manfolken i stugan, täljde yxskaft, hammarskaft, räfsninnar och pinnar att sätta linneräckorna fast med, samt lagade redskap o.s.v. Då hade alla trevliga kvällar tillsammans, någon läste högt ur Strabäcks "Engelbrekt" eller "Nils Bosson Sture" eller ock ur Dumas "Greven av Monte Christo", några av de få böcker, som funnos på den lilla hyllan. Eller berättade man sägner och sjöng visor.

Så här kunde det gå till förr i tiden.

REPNING: Detta arbete avser att skilja frökapslarna från linhalmen och är således en slags tröskning.

BRYTNING: Linstrået bryts sönder och fiberknippena frilägges.

HÖRAKVINGA: Kunnig kvinna i linprocessen.

HÄCKLING: Vid häckling kammars linet, fibrerna säras och blir tunna och glansiga, färdiga att spinnas.

Linstrå med frökapslar. Linryckning.

Linet vändes för torkning med kvastskäft.